

“UCHINCHI RENESSANS POYDEVORINI QO‘YISHDA FILOLOGIK TADQIQOTLARNING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari to‘plami

CHET TILINI O‘RGANISHDA TILNING VA SHAXSNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Axmedova Muyassar Xadimatovna ps.f.d.,
Umumiy psixologiya kafedresi prof. v/b.,
E-mail: muyassaraxmedova1968@gmail.com

Jo‘raqulova Dildora Ziyadullayevna ps.f.n., dos. v/b.
Toshkent davlat pedagogika universiteti
E-mail: dildorazurakulova085@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada bugungi kunda chet tilini o‘rganishga e‘tibor yuqoriligi bayon etilgan. Unda jamiyat tarqqiyoti rivojlangani sari chet tillariga qiziqish ortib borayotganligi va uning bir qator sabablari mavjudligi ko‘rsatib o‘tilgan. Shuningdek, chet tilini o‘rganishning psixologik xususiyatlari ilmiy manbalar asosida bayon etilgan. Bunda tilni o‘rganish uchun o‘quv faoliyati predmetini o‘ziga xosligi ham ahamiyatlidir. Chunki u boshqa fan predmetlaridan tubdan farq qiladi. Ya‘ni chet tilidagi “so‘z”larning hid, rang, shakl, hajm xususiyatlarining yo‘qligi shaxs xotirasida saqlanishida idrokning rolini yuqoriligi maqolada ifodalangan. Shu sababli kishining bilimi va chet tilda gapirish iqtidori turlicha bo‘ladi. U har doim ham bir-biriga to‘g‘ri kelavermaydi.

Shuningdek maqolada til o‘zlashtirish jarayonida odamlarning tasavvurlari, qiziqishlari, his-tuyg‘ulari, ko‘nikmalari, vokelik natijasini oldindan sezish, payqash, ta‘sir o‘tkazish uslubi tarkib topishi mumkinligi ifoda etilgan.

Kalit so‘zlar: extiyoj, motivatsiya, qobiliyat, e‘tiqod, til, tafakkur, his-tuyg‘ular, xarakter, qiziqish, ko‘nikma.

Аннотация: В статье описывается важность изучения иностранного языка сегодня. Показано, что интерес к иностранным языкам возрастает с развитием общества и тому есть ряд причин. Также на основе научных источников описаны психологические особенности изучения иностранного языка. В этом случае важна и уникальность предмета учебной деятельности по изучению языка. Потому что он принципиально отличается от других предметов. То есть в статье выражена важность роли восприятия в сохранении иноязычных «слов» в памяти человека без особенностей запаха, цвета, формы, размера. Поэтому знание и умение человека говорить на иностранном языке различны. Это другому не всегда совпадает.

Также в статье утверждается, что в процесс овладения языком могут быть включены воображение, интересы, чувства, навыки, способы прогнозирования, наблюдения и влияния на исход реальности.

Ключевые слова: желание, мотивация, способность, убеждения, язык, мышление, чувства, характер, интерес, умение.

Abstract: The article describes the importance of foreign language learning today. It shows that the interest in foreign languages is increasing with the development of the society and that there are a number of reasons for it. Also, the psychological features of learning a foreign language are described based on scientific sources. In this case, the uniqueness of the subject of educational activities for language learning is also important. Because it is fundamentally different from other subjects. That is, the importance of the role of perception in the retention of foreign language "words" in the memory of a person without the features of smell, color, shape, size is expressed in

“UCHINCHI RENESSANS POYDEVORINI QO‘YISHDA FILOLOGIK TADQIQOTLARNING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari to‘plami

the article. Therefore, the knowledge and ability of a person to speak a foreign language is different. It doesn't always match.

In the process of language acquisition, people's imaginations, interests, feelings, skills, ability to anticipate, notice, influence the outcome of reality can be included.

Key words: desire, motivation, ability, belief, language, thinking, feelings, character, interest, skill.

Kirish. So‘ngi yillarda jamiyat tarqiyoti rivojlangani sari chet tillariga qiziqish ortib borayotganligi sezilarli ko‘zga tashlanadi. Tilarni o‘rganishga intilishning juda ko‘p sabablari mavjud. Shulardan biri – kishi butun dunyo bo‘yicha sayohat davomida chet el vakillari, davlatlari, madaniyati va tarixini o‘rganishi, hamda ular bilan suhbat qurish jarayonida o‘zining ilmiy salohiyatini oshirib borish mumkin. Shuningdek turli tillarni qancha ko‘p va yaxshi o‘zlashtirsa, insonning xarakteri, xulqi, muomala madaniyati o‘zgarib, mukammallashib boradi.

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, kishining bilimi va shu tilda gapirish iqtidori har doim ham bir-biriga to‘g‘ri kelavermaydi. Ayrim insonlarga til o‘rganish juda ham oson, ayrimlarga esa o‘ta qiyin tuyuladi.

Asosiy qism.

Til – insonlar o‘rtasidagi muloqotning eng muhim vositasi, fikr va hissiyotlarni ifodalash, yangi ma’lumotlar, bilimlarni o‘zlashtirishning asosiy mexanizmi. Boshqalar ongi va hissiyotiga samarali ta’sir ko‘rsatish uchun mazkur til sohibi uni yaxshi bilishi lozim.

Ma’lumki yer sharini ko‘p qismini egallagan aholi aynan ingliz tilida so‘zlashishadi. Mamlakatimizda ham bog‘chalarda, maktablarda, oliy o‘quv yurtlarida, turli tayyorlov kurslarida ingliz tilini o‘rgatish va o‘rganishga e’tibor yuqori.

Tillarni o‘rganish murakkab jarayon hisoblanadi. Shuning uchun unda bir qancha qiyinchiliklarga duch kelish mumkin, ya’ni psixologik muammolar ana shular jumlasidandir. Bu muammolarni bir qancha psixolog olimlar katta qiziqish bilan o‘rganishgan.

Chet tilini o‘rganishdagi qiyinchiliklar haqida so‘z borganda til tushunchasining psixologik xususiyatlariga e’tibor qaratish maqsadga muvofiq. I.A.Zimnyaya tilning xususiyatiga quyidagini taklif qiladi: “til – bu murakkab sistemali ta’limot bo‘lib, u inson tushuncha tafakkurini vujudga keltiradi”, hamda insonning muomala vazifasini bajaruvchi funksiyasini rivojlantiradi[6].

Gumboldt ta’kidlashicha, til – bu millat qalbi. Unda to‘liq “milliy” xarakter aks etgan. Til – ijtimoiy–tarixiy mahsulot bo‘lib, u har hil avlodlar o‘rtasida muloqot uchun xizmat qiladi. Til – bu eng tirik, eng sarob va mustahkam aloqa bo‘lib, yashab

“UCHINCHI RENESSANS POYDEVORINI QO‘YISHDA FILOLOGIK TADQIQOTLARNING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari to‘plami

bo‘lgan, yashayotgan va kelajak avlodlarni bir-biriga bog‘lab turuvchi buyuk va tarixiy bir butunlik hisoblanadi.

Chet tili boshqa maktab dasturidagi o‘quv predmetlaridan farqi bor. Yana chyet tili ona tilidan ko‘p jihatlari bilan ham farq qiladi. Uning farqini L.S.Vigotskiy ta’kidlab o‘tganidek: egallash yo‘li yo‘nalishida; muloqotda kirishuvchaligida; vazifalarning hammasi amalga oshishida; bolaning tilini rivojlanishida (2-5 yosh). Bunda L.S.Vigotskiy aniqlab olgan yo‘li ona tili uchun pastdan - tepaga, chet tilini o‘rganish uchun esa, tepadan-pastga xarakterlidir, deb hisoblagan. Shundan ko‘rinib turibdiki, ona tili va chet tillarini o‘rganish bir- biriga qarama-qarshi kechadigan jarayondir. Sababi, ona tilini inson yoki bola o‘zi bilmasdan ham turib o‘rganishi mumkin, lekin chet tilini o‘zi boshidan boshlab, maxsus, tayyorlangan holda o‘rganadi[7].

Natijalar va muhokama. Til kommunikatsiyasi talablariga fikrlarning ifoda etish vositasidek tavsifnoma berish zarur. Bu sifatda, ya’ni tilning kommunikatsiya funksiyasida ona tili ham chet tili ham to‘la namoyon bo‘ladi. Ammo ona tili birinchi navbatda tabiiy, natural mavjutilik shakli va emotsional iroda sferasining belgisi bo‘lib qoladi. Muloqotga kirishish darajasida ham ona tilining ustunlik xususiyati kuzatiladi. Bola chet tilini qancha yaxshi o‘rgansada, ona tilida so‘zlashish xususiyati yuqori turadi. Yana bir asosiy jihati shundaki, bola maktabda odatda ona tili orqali so‘zlashadi va chet tilida o‘rgangan so‘zlarini amaliyotda qo‘llashi juda kam yoki umuman qo‘llamaydi. Shuning uchun ham masalan, chet tilda o‘rgangan so‘zlarini aksariyat hollarda miyasida saqlanib qoladi, ayrim hollarda qo‘llaydi. Chunki boshqa tildan o‘zlashtirayotgan so‘zlarning hech qanaqa hidi, rangi, shakli, hajmi, katta-kichikligi bo‘lmagani uchun xotirasida (mexanik tarzda) saqlanishi qiyin bo‘ladi.

Matematika, tarix, geografiya, biologiya, himiya, fizika fanlariga qaragnda til o‘quv predmetlar orasida yashash tarzi uchun eng kerak bo‘ladiganidir. Chunki til orqali inson o‘z fikrini obyektiv holda bayon eta oladi va muloqotga kirishadi. Til axborot saqlovchi, tahlil qiluvchi va olib yuruvchi vosita hisoblandi. Tilni o‘rganish uchun o‘quv faoliyati predmetini o‘rganib chiqish lozim.

Chet tilini predmetsizligi odatda boshqa fanlarga nisbatan (matematika, jo‘g‘rofiya, tarix, biologiya, ximiya, fizika va boshqalar) real borliqning bilimini bermaydi. Chet tili tillarning funksiyasi, qoidalari, talablari kabilarga asoslanadi[7].

Kommunikativ faoliyatga biryoqlama “qo‘shilish” qandaydir (ingliz) tilini o‘zlashtirishga yordam beradi. Maktabda bola o‘rganayotgan tilida muloqada bo‘ladi, lekin muhitdan tashqari emas. Bu narsa bolaning xotirasida so‘z bo‘lib saqlanib qoladi. Ingliz tilidagi “so‘z”lar hid, rang, shakl, hajmdan mahrum. Shu xususiyat chet

“UCHINCHI RENESSANS POYDEVORINI QO‘YISHDA FILOLOGIK TADQIQOTLARNING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari to‘plami

tilini o‘zlashtirishda idrokning roli sustligi sababli so‘zlarni xotirasida yaxshi saqlab qolmasligiga sabab bo‘lishi mumkin. Inson ona tilini o‘zlashtirayotganda o‘zi bilmagan holda o‘zlashtiradi. Bu tabiiy holat. Chunki bola tilning o‘zlashtirayotganda borliqni bilish uchun qurol sifatida foydalanadi. Bu jarayonda tabiiy uning odamiy, spetsifik (kommunikativ, bilim orttirishlilik va boshqa ijtimoiy) ehtiyojlari qoniqtiriladi.

Maktab sharoitida o‘qitilayotgan chet tili xuddi ona tilidek borliqni anglash, jamoaviy tajribani oshirmaydi. U ushbu axborotni tarqatuvchisi axborotning shakli va borlig‘i individual jamoaviy g‘oyasida bo‘ladi. Demak, chet tili o‘zlashtirish jarayonida o‘quv faoliyatini belgilash kerak. Bunday predmet sifatida masalan, tarixdan, madaniyatdan, xalqning an‘anasidan, shu tilda gapirayotgan odamning gapidan ma’lumotlar bo‘lishi mumkin.

Insonda yuzaga keladigan har xil ehtiyojlarni maqsadga muvofiq ravishda qondirish til xususiyatiga bog‘liq bo‘ladi. U o‘z navbatida shaxslararo munosabat, barkamol avlod, komil inson g‘oyalarining takomillashishini anglatadi. Uning muvaffaqiyati shaxsning ruhiy dunyosi, ehtiyojlari motivatsiyasi, xarakter xislati, qobiliyati, e’tiqodi kabi insonning fazilatlariga bevosita bog‘liq. Dastlabki ona tilini o‘zlashtirish shaxsning individual-tipologik xususiyatlarini shakllanishi, namoyon bo‘lishi bilan birga kechadi. Til o‘zlashtirish jarayonida odamlarning tasavvurlari, qiziqishlari, his-tuyg‘ulari, ko‘nikmalari, vokelik natijasini oldindan sezish, payqash, ta’sir o‘tkazish uslubi tarkib topishi mumkin.

Xulosa. Shunday qilib chet tillarini o‘rganish uchun til xususiyatining ijtimoiy psixologik asoslarining tushunish hamda ularni bosqichma-bosqich o‘zlashtirib borish maqsadga muvofiq bo‘ladi. Buning uchun shaxs til xususiyatining asosiy psixologik sifatlarini to‘g‘ri tahlil qila olishi va undan oqilona foydalana olishi lozim.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Artemov V.A. Psixologiya obucheniya inostrannomu yazыku, M.; Prosveshcheniye, 1999.
2. Axmedova M.X. Psixolingvisticheskiye problemy prepodavaniya inostrannogo yazыka // Vestnik sovremennoy nauki. 2016. 12-2 (24). 51-54.
3. Axmedova M.X. Psixologicheskiye osobennosti obucheniya inoyazychnomu govoreniyu // Molodoy uchenyy. 20014. №3. S.819-821.
4. Axmedova M.X., Axmedova M.K. Til va madaniyat o‘rtasidagi munosabatlar // Development of pedagogical creativity in modern education in, 2023.
5. Axmedova M., Shodiyeva N., Raxmanova N. Intellektual faoliyatida ichki nutq // Academic research in educational sciences. TMA Conference. 2023. 4. 403-407.

“UCHINCHI RENESSANS POYDEVORINI QO‘YISHDA FILOLOGIK TADQIQOTLARNING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari to‘plami

6. Zimnyaya I.A. Psixologiya obucheniya inostrannomu yazыku v shkole. M.; Prosveteniye,1991.
7. Leontyev A.A. Rechevye oshibki kak problema psixologii; v sb. Materialы 3 Vsesoyuznogo syezda obщestva psixologov SSSR, t.1, Obщaya psixologiya i psixofiziologiya., M.; 1998.
8. Akhmedova M.Kh. Spirituality of youth in speech activity // Academicia: An International Multidisciplinary. 2021. 1077-1080.
9. Ahmedova M. Kh. Psycholinguistic features not literary words // Linguistics and Culture Review. 2021/11/18. 5. S2. R.1115-1121